

Internáhitta

Nils Henrik Buljo
Ingor Ántte Áilu Gaup
Egil Keskitalo
Svein B. Olsen
Mary Sarre
Anitta Suikkari

Čállit: Harriet Nordlund ja Magne Ove Varsi

Čállit/forfattere: Harriet Nordlund ja Magne Ove Varsi
Bágadalli/instruktør: Harriet Nordlund
Lávdehábmjeaddjit/scenografi: Inghild Karlsen ja Bo Bisgaard
Bivttashábmjeaddji/kostymedesign: Inghild Karlsen
Šuokŋadahki ja jietna/komponist og lyddesign: Svein Schultz
Čuovgahábmjeaddji/lysdesign: Bernt Morten Bongo
Vuoddashámat/maskedesign: Trude Sneve

Neavttárat/skuespillere: Mary Sarre, Anitta Suikkari, Nils Henrik Buljo, Ingor Ántte Áilu Gaup, Egil Keskitalo ja Svein Birger Olsen

Čuojaheaddjit/ musikere: Svein Schultz, Kenneth Ekornes, Georg Buljo, Per Willy Aaserud
Goarruid jodiheaddji/leder systue: Britt Halonen,
Goarrut/syere: Gerlinde Thiessen Vars ja Biret Rávdna Länsman
Lávdemeaštir/scenemester: Bo Bisgaard
Buvttadus ja turneteknikárat/produksjons og turneteknikere: Bernt Morten Bongo, Svein Egil Oskal, Morten Sara ja Gerlinde Thiessen Vars
Jietnateknihkar ja lávdedávvirat/lydtekniker og rekv.maker: Svein Egil Oskal
Govven/foto: Marit Anna Evanger
Govvenplakahta/plakatfoto: Inghild Karlsen
Plakahtta, prográmma ja girjehábmen /plakat, program og bokdesign: Bo Bisgaard
Giellabagadalli ja Jorgalan sámegillii/språkkonsulent og manus oversatt til samisk: Magne Ove Varsi
Danssa/dans til "dat oidnet mu": Marte Fjellheim Sarre.
Prográmma/program: Simona Máhtte-Mattis S Heatta, Bo Bisgaard ja Britt Inga Vars
Buvttadeaddji/produksjonsleder: Leif Isak E. Nilut

Muđui giitit vel /Vi takker følgende personer: Trond Øverli, Issát Sámmol Heatta, Odd Mathis Hætta, Trygve Lund Guttormsen, Klemet K Hætta, Johan Mathis Hætta d.e, Thor Thrane, Vigdis Stordahl, Elle Karin Blind, Anna Westman, Petter Suikkari, Ronja Christine Oskal, Ándde Heandarát Gaup, Marit ja Anders A Gaup, Ellen Inga N Eira, Marte Fjellheim Sarre, Brita Triumph, Alex Scherpf, Aslak Todal, Mari Anna Buljo, Asta Balto, Nils Even Sara Buljo, Marit Silja Blind, Eli Kristine Saari, Ellen Marianne Siri ja Tore Johansen, Ánne Rávdna Triumph, ja muđui baráide geat leat veahkehan dáinna buvttadusain/og forøvrig alle som har bidratt til denne produksjon.

Bures boahthin min vuosttaščájálmassii dán čavčča. Bihtá lea «Internáhtta» - 100 jagi internáhttaeallimis. Ođđa teáhterhoavdan lea munnje stuorra illun čájehit ođđačállojuvvon teáhterbihtá, mii guorahalla iežamet dálááiggi ja iežamet sámi árbbi. Magne Ove Varsi lea mielčáli ja dákkobokte lea son dramatihkardebutánta. Boahhte áiggis hálidit eambo ovtasbarggu maidai eará sámi girječáliiguin.

Beaivváš Sámi Teáhteris leat dán vuoru barggus dálááiggidáiddárguovttos Inghild Karlsen ja Bo Bisgaard ja dasa lassin komponistta ja šuokjadáiddár Svein Schultz. Lea illudahti bargat dakkar ođahutkkálaš dáiddáriiguin gos mii ovttas beassat hámuhit visuála ja musihkalaš govaid sámi teáhtera gehččiidde.

Mii darbbašit oktasaš lanja gos sáhttit speadjalastit iežamet jurdagiid ja dovduiid. Lánja gos sáhttit maid dárkkistit iežamet dili, máilmmi ja heammástuvvat iežamet jearaldagaiguin maid eat diehtan mis leat ovdalگو joavddaimet «oktasaš latnji» mii teáhter sáhtta leahkit muhtomin.

Internáhte birra leat duháhitmielde máinnastuvvon. Min máinnas gulla maidai daidda mat leat hui peršuvnnalaččat ja bealátvuodalaččat. Mii oahpásnuvvat Gáissáin, Mákkiin, Rástiin, Nilkkiin, Beđariin ja Mávndosiin, geain leat iešguđetlágan vásahusat. Muhtimiidda leat internáhttaeallin leamaš hui váigadin, muhtimiidda geas suohtasiin ja čuovgadiin. Internáhttamánát elle eanas iežaset mánnávuoda eret ruovttuin ja sin kultuvrralaš konteavsttas. Vaikko leat mánát geat eai leat goassege vásihan internáhttaeallima, de goitge gulla dat min historjii ja lea váikkuhan ollu sámi servvodaga. Lea min mielas dehálaš ipmirdit makkar váikkuhusat dát eallin lea dagahan sidjiide dan ektui go sii dál leat ieža váhnemat ja kulturgaskkusteaddjit.

Kjære publikum

Velkommen til vår første høstpremiere på «Internatet» - 100 år's internatliv. Som ny teatersjef, instruktør og medforfatter er det en stor glede å kunne presentere et nyskrevet stykke som stiller spørsmål om vår samtid og vår samiske arv. Medforfatter er Magne Ove Varsi, som dessuten har sin dramatikerdebut. I fremtiden ser vi fram mot nye samarbeid med flere samiske forfattere.

Beaivváš Sámi Teáhter har denne gang besøk av billedkunstnerne Bo Bisgaard og Inghild Karlsen pluss komponisten og "musikk-trollkonstnären" Svein Schultz. Det er en glede å få samarbeide med samtidskunstnere som sammen skaper et visuelt og musikalsk uttrykk for det samiske teatret og publikum.

Vi trenger et fellesrom hvor vi kan speile våre tanker og følelser. Et rom der vi kan undersøke oss selv, omverdenen og samtidig bli overrasket av spørsmål som vi ikke visste at vi hadde før vi kom inn i fellesrommet. Slik kan teater være i sine beste stunder.

Det finnes tusentalls fortellinger om internatet. Vi forteller en historie som er personlig sett fra en subjektiv synsvinkel. Vi møter internatbarna Gáisá, Mákke, Ráste, Nilke, Beđar og Mávdnos som alle har ulike erfaringer fra internattida. For noen av dem har tida på internat vært traumatisk, mens andre har lyse og humoristiske minner fra samme liv.

Internatbarna tilbrakte en stor del av barndomstida utenfor familien og sin kulturelle kontekst. Selv om mange i dag ikke har egne erfaringer fra internatlivet, så tilhører det vår historie, og det har tydelig påvirket hele det samiske samfunn. Ikke minst er det viktig å kjenne til hvordan de som bodde på internat hadde det. Ærfaring fra dette er viktig i forhold til selv å være foreldre og kulturformidlere.

100 år's internatliv har også påvirket resten av Finnmark's befolkning. På grunn av lange avstander til skoler, har mange barn vært tvunget til å bo på internat langt fra sine hjem.

I Canada og Usa har inuitenes og indianernes erfaringer fra internatlivet fått stor oppmerksomhet de siste ti årene og det finnes en rekke studier og beskrivninger som viser at internatlivet er en risikofaktor med hensyn til fysisk og psykisk helse hos barn og ungdom. Dette forklares med at barna mistet sin kulturelle og etniske tilhørighet og den ble ikke erstattet med ny tilhørighet i storsamfunnet. Resultatet blir en fremmedgjøring til begge kulturer eller en marginalisering.

100 jagi internáhttaeallin lea maid dai váikkuhan eará Finmárkku ássiid go leat šaddan eret ruovttuin fárret guhkes skuvlamátkiid geažil.

Indiánarat ja inuhkaid vásáhusat internáhtiin Canadas ja USA:s leat maŋemus 10 jagi ožžon stuorra beroštumi. Doppe leat dutkojuvvon ja čallojuvvon movt internáhttaeallin lea čuohcan fysalaš ja psykalaš dearvvašvuhtii mánáide ja nuoraide. Dakkobokte ahte mánát masset iežaset kultuvrra - ja čearddalašvuoda mii dattegeiimolsojuvvon ođđa gullevašvuodain majoritehtaservvodagas. Boađus lea ahte dás šadda eaidadandilálašvuoha goappeš kultuvrraide dahje marginaliseren.

Australias leat maid dai dárkkistan álgoálbmoga ja internáhttaeallima. “The stolen generation” lea dovddus miehtá máilmmi. Nu ahte internáhttaeallin lea mihá seammalágan ollu álgoálbmogiidda máilmmis.

Earret min fásta neavttárat leaba fas Anitta Suikkari ja Nils Henrik Buljo Beaivváš neavttáriin “Internáhtta” bihtás. Buohkat sii leat čađahan bargoproseassa mii goit muittuha dan áigge go Beaivváš álggahuvvui 1980 jagiid álggogeahčen. Oktasaš dáhttu čilget min áiggi ja áigumuš ocat ođđa čájehanvugiid teáhtera ahtanuššamii.

Muđui earenoamaš giitu Vigdis Stordahl ii gi lea veahkehan min littera tuvrraiguin ja ságastallamiiguin internáhtta máinnasčáliidettiin.

Oktiivel sávan bures bohtima ráhkis geahččit.

Harriet Nordlund

teáhterhovda

I Australia har man også tatt opp problemet urbefolkning og internatliv. «The stolen generation» er en av de mest kjente verkene som er publisert.

Internatliv er altså en felles erfaring for mange av verden's urfolk. I tillegg til vårt faste ensemble, er skuespillerne Anitta Suikkari og Nils Henrik Buljo tilbake på teatret for denne produksjonen.

En spesiell takk til Vigdis Stordahl som har hjulpet til med litteraturhenvisninger og samtaler under arbeidet med historien om internatlivet.

Enda en gang, hjertelig velkommen kjære publikum!

Harriet Nordlund

Teatersjef

Ollu olbmui leat báhcán sávvokeahttä hávit internáhte eallimis ja moai Harriet Nordlund sávve dát čájálmas livččii oassin daid dikšumis dadja Magne Ove Varsi gii lea čállán Internáhtta teáhterbihtá ovttas Harriet Nordlundain Beáivváš Sámi Teahterii. Magne Ove Varsi lea journalista, sámi journalistaoahpu vuođđudeaddjii, giellaáŋgir, jorgaleaddji, vuoigatvuođaid guovddáža jodiheaddji- ja dál teáhterčájálmasa čálli.

Fáttá iešvuohta ja internáhtta dahpahusat ja mielčálli Harriet Nordlundda teáhterfágalaš ja internáhtta duogáš dahká dan ahte mi vuordit juoida erenoamáža. -Galgá muitalus olbmuid birra olbmuide. Ean áiggo eisege cuoigut čuvddiin ja moraliseret. lige muitalus galgga dušše váivi, internáhte eallimis han čuožžiledje ollu suohttasat nai, deattuha Magne Ove Varsi. -Láveje lohkat mu dákkarin gii ráhkadan eallima. Doaivvun rigearra dat attii fámu birget systema siste. Ollu nuorat gal skurtnjágedje internáhtes ja skuvllas dáččaid badjelgeahžžanvuođa geažil. Duosttaime Ándde Sombyn ákkastallat singuin geat vigge badjelgeahčcat sápmelažžaid, ja dan ovddas šattaime birget čorpmaid veagal, ii lean árbmu.

Váikkuhan historjái

Sámi mánáid eallin internáhtes lea váikkuhan ollu dán áigge servvodahkii. Dan oaidná sámepolitihkalaš barggus, giellabarggus, oahppoplána ráhkadeamis. Internáhtiid ásaheapmi lei dáruiduhttima veahkkeoapmin. Ii dušše Sámis,

Sår som ikke vil gro

Mange har ennå sår fra internattiden, sår som ikke har grodd. Vi håper dette teaterstykket kan bidra til å lege slike sår. Magne Ove Varsi, journalist, grunnleggeren av samisk journalistutdanning, språkforkjemper, oversetter, leder av kompetansesenteret for urfolk-srettigheter - og nå medforfatter av teaterstykket Internatet. Bakgrunnsstoff, forfatternes egne og andres beretninger fra internatlivet, emnets særpreg og medforfatter Harriet Nordlunds teaterfaglige bakgrunn skaper forventninger. -Dette er en fortelling om folk for folk. Vi løfter ingen moraliserende pekefinger. Og stykket er ingen sørgehistorie, internatlivet hadde også sine muntre sider, understreker Magne Ove Varsi.

Politisk overvåking

På internatet oppstod det motsetninger mellom det samiske og det norske. Magne Ove og kameraten Ande Somby var modige nok til å forsvare sin samiske identitet. De argumenterte med lærerne og ble belønnet med verbale skyllebøtter. -Folk bruker å fortelle at jeg skapte liv og røre, men jeg tror det var en måte å overleve på innenfor systemet. Mange unge samer lot seg kue av diskrimineringen på skolen og internatet. Ande og jeg førte en ordkrig mot de som prøvde å trakassere oss. Resultatet var ofte nevekamp, ingen nåde.

Satt spor i historien

Internatlivet som samiske barn opplevde har påvirket dagens samiske samfunn. Det ser man på samepolitisk arbeid, språkrøkt, utforming av læreplaner. Internatene var et middel i fornorskningen. Slik er det ikke bare i Sameland. Også i Australia og Kanada ble internatskoler brukt for å undertrykke urbefolkningen. Å bli sendt hjemmefra til en fremmed tilværelse innebærer dramatiske motsetninger som vil komme fram i vårt teaterstykke. Hva slags overlevelsesstrategi valgte barna?

Forskjellige strategier

Gáisá reiser ut i verden for så å vende tilbake til sitt folk. Råste klarer seg i lokalmiljøet takket være sin hardføre personlighet. Fortid og nåtid, smerte og latter bærer fram stykkets handling.

-Vi håper å treffe publikum i hjertet med denne fortellingen. Stykket har ingen klare modeller og handler ikke om navngitte personer, men mange vil nok kjenne seg igjen.

Tiden med internatene har hatt like stor betydning for samenes historie som hendelsene under 2. verdenskrig hadde for nordmenn, sier Magne Ove Varsi. -Internatlivet satte dype følelsesmessige spor. Jeg husker da jeg som voksen deltok på foreldremøte på inter-

maiddái Australias ja Kanadas adnojedje dat álgoálbmogiid duolbmumis. Ruovttus eret šaddan ja amas orrundillái bággehalla lea iešalddis gárves gáldun dramáhtalaš vuostevuođaide. Dat galgá boahit ovdan dán čájálmahas. Makkár birgenvuogi válddii guhtege mánná?

Guovttelágán birgenvuogit

Čájálmasa nieida Gáisá manná su geainnus máilbmái, muhto máhccá fas iežas álbmoga lusa. Bárdni Ráste ges birge iežas birra birrásis garralunttotvuodain. Ovddeš ja dálá áigi, bákčasat ja suohttasat dolvot ovdasguvlui čájálmasa dáhpáhusaid.

-Sávašeimme deaivat váimmuid dáinna muitalusain. Das eai leat čielga modellat, muhto olluhat aŋke soitet gávdnat juoidá alddiineaset doppe, vaikko ii leat ovttaga birra nammadahkii.

Internáhte áigodat lea dehálaš sámi álbmogii, seamma dehálaš go Norgga dáččat atne 2. máilmmisoadi dáhpáhusaid dadja Magne Ove Varsi.

Muittan go serven váhnenčoahkkimii vuohččan ollesolmmožin Kárášjogas. Internáhte hádja, biras, laŋat dolvo mu ruovttoluotta dan áigái. Ja dál čáldet-tiin ii lean dušše álki.

Olmmoš ferte nagodit hálddašit dovdduidis go áigu geahččalit ráhkadit vásáhusain buori teáhterčájálmasa.

Manne bat Gáisá čuojaha fioliinna?

Manne ii? Dat deattuha amasvuoda, nu guhkkinn eret Sámis. Ja Gáisá aŋke geavaha iežas duogáza ávkin dáidagii.

-Ja Ráste ges bisána iežas birra?

-Nu fal, muhto juoga lea láhpon. Ii leat šaddan oahppat sámi bargguid. Geahččala ovddidit báhcán sámevuoda politihkalaš barggus, muitala debutánta Magne Ove Varsi.

-Olluhat eai goassege šat máhccan ruoktot, eai geográfalaččat eai ge kulturrálaččat. Sin birra lea maid dát čájálmahas.

natskolen for første gang. Lukten, omgivelsene og rommene førte meg tilbake i tiden. Og nu, under arbeidet med teatermanuset var ikke alt like lett. Hvis resultatet skal bli et godt teaterstykke, må man holde orden på følelsene.

-Hvorfor spiller Gáisá fiolin?

-Hvorfor ikke? Instrumentet understreker det fremmede, så fjernt fra Sameland. Og hun utnytter jo sin bakgrunn i kunsten.

-Men Ráste slår seg ned i hjemmemiljøet?

-Ja, men noe er gått tapt underveis. Han har ikke tilegnet seg tradisjonelle samiske ferdigheter. Så prøver han heller å berge restene av det samiske ved å delta i samepolitisk arbeid, forteller debutant Magne Ove Varsi.

Mange vendte aldri tilbake, verken geografisk eller kulturelt. Dette teaterstykket handler også om dem.

Visuála čajehanvuohki -Komponistta bargadettiin fertettiin álggos gávnnaht bihtá visuála čajehanvuogi, muitala «Internáhta» šuokŋadahkki Svein Schultz. Son logai dárkilit giehtačállosa ja čuovui hárjehallamiid. Musihkka galga leat bagadalli visuála govvehusa nannejupmi. Danin mángi son neavttáriid jienaid, nuohtas nuhttii. Son hálidii osiid mat leat čatnojuvvon áigái, báikkái, servvodahkii, kultuvrii ja lunddui. Neavttáriid jienat leat lunddolaš elementtat birrašiin ja teáhterbihtás, lohka Svein Schultz.

Dehalaš vuostalasvuodain -Musihkkagovvidusas leat máŋga oasi mat leat dehálaččat. Das ferte deattuhit teáhterbihtá miellalági ja deattuhit vuostalasvuodaid. Musihkka ii berreše šaddat ovttalašiin, dasa lassin lea hástalussan bajidit heahterbihtá teavstta. Neavttárat eai ane mikrofuvnnaid, danin ferte gávdnat balánssa, lohka Schultz.

Gelddolaš proseassa -Son ii leat goassege ovdal ráhkadan musihka dáinna lágiin. Musihkka ii leat A4 hábmejuvvon. Neavttáriiguin leat stoahkanmálla mielde ráhkadan ritmaid ja nuohtaid main luohteárbevierru vuhtto, go son lea atnan ritmavuogi mii govvida sámi luonddu ja kultuvrra.

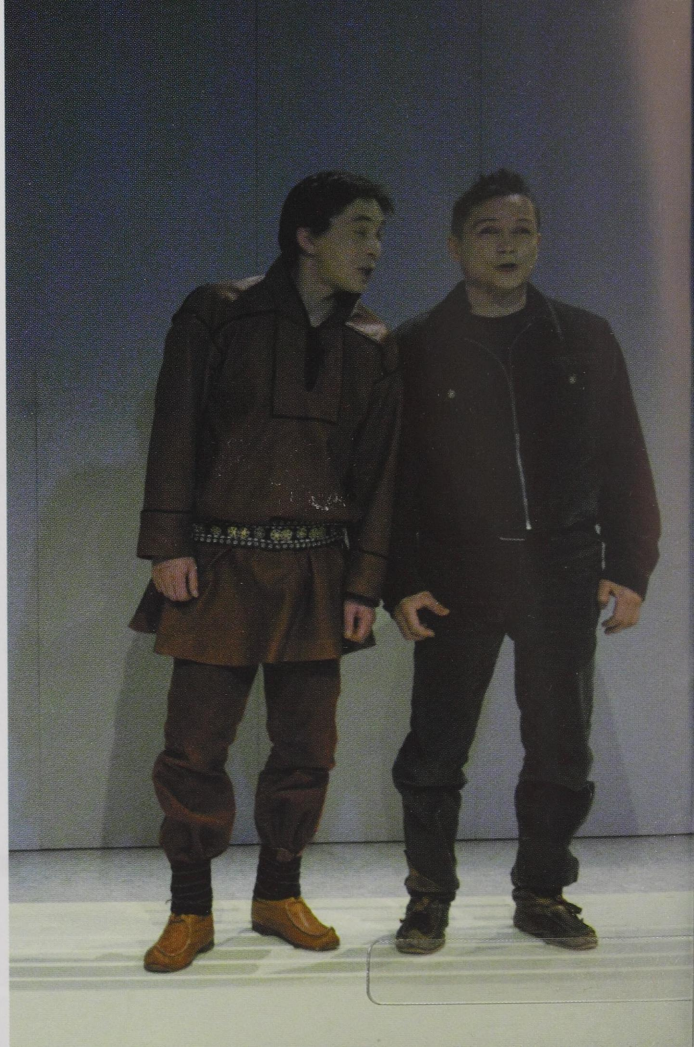
Musihkka lea dehálaš veahkkeneavvu bihtá oppalašvuhtii.

Komponist Svein Schultz

Det visuelle uttrykk -Det første jeg måtte gjøre som komponist var å finne stykkets visuelle uttrykk forteller Svein Schultz som har komponert musikken til Internatet. Han satte seg inn i manuset og fulgte prøvene, musikken måtte forsterke regissørens ønsker og mål for å forsterke det visuelle uttrykk. Derfor samlet Schultz stemmene til skuespillerne, tone for tone. Han hadde lyst til å bruke elementer som er nært knytta til tid, sted, samfunn, kultur og natur. -Stemmene til skuespillerne er et naturlig element, som er tilstede i omgivelsene og i teaterstykket sier Svein Schultz.

Viktig med kontraster -Det er flere ting som er viktig i det musikalske uttrykk, man må understreke stemningen i teaterstykket og få frem kontrastene forteller Schultz. -Musikken måtte ikke bli endimensjonell, for det er en masse tekst i stykket som skal «smelte» sammen med musikken og skuespillerne bruker ikke mikrofon, derfor må alt balanseres sier Schultz.

En spennende prosess Svein Schultz forteller at han har aldri komponert musikk på denne måten før. Musikken er ikke laget i A4 format. Via samplingen har han fått skuespillerne til å leke med rytmer og toner, dette er preget av joiketradisjonene da han har brukt en rytmisk form som man kan assosiere med samisk natur og kultur. -Det aller viktigste med musikken er at den skal være med å hjelpe det totale helhetsinntrykket i samme retning, og det har vært utrolig artig å komponere musikken til Internatet forteller komponist Svein Schultz.

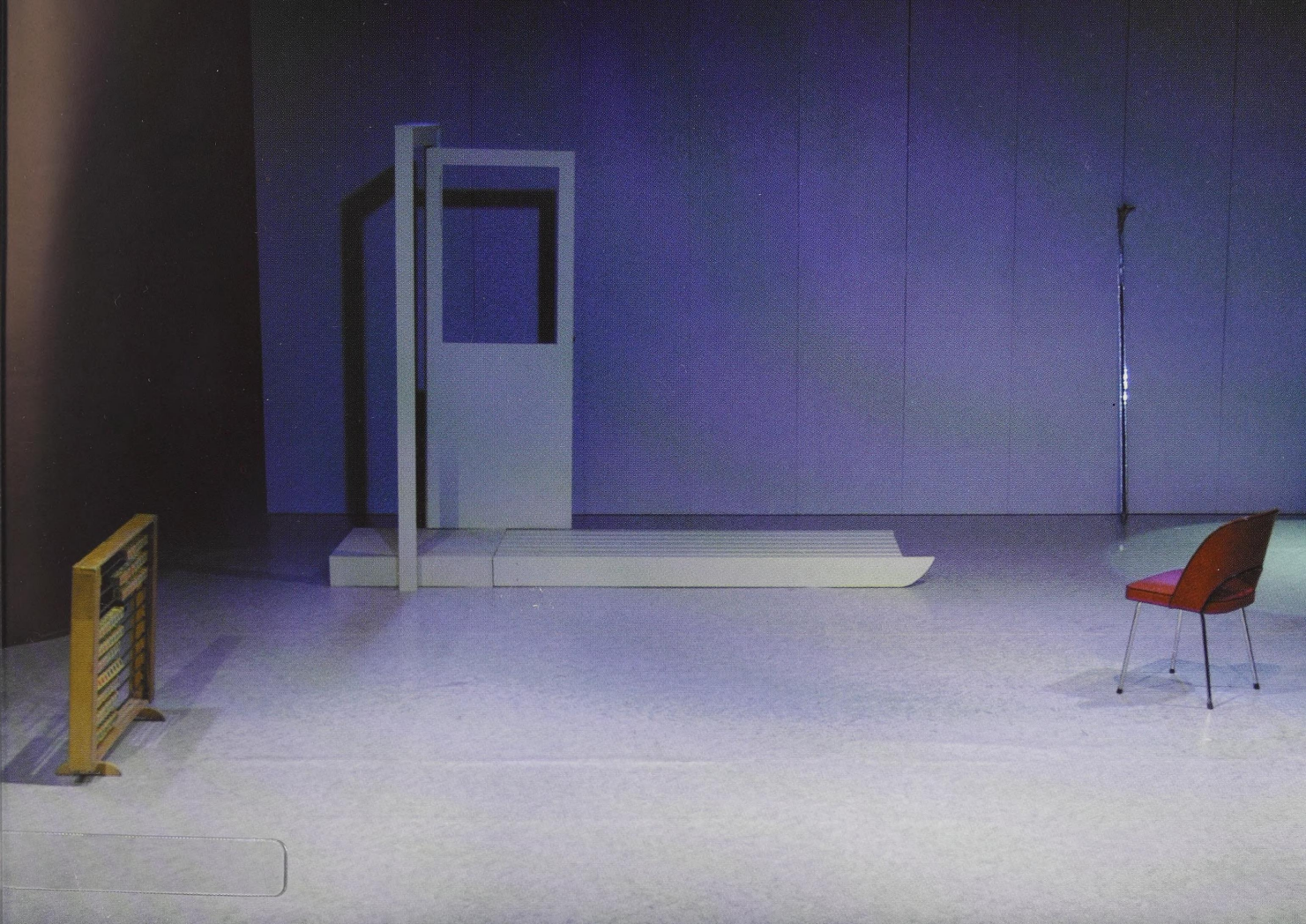

Visuelt uttrykk av Inghild Karlsen og Bo Bisgaard

Billedkunstnerne Bo Bisgaard og Inghild Karlsen står for det visuelle uttrykket i "Internatet". De har laget scenografien, kostymene og layout på program, plakater og teksthefte. De deltok på workshopen tidligere i vår. Da besøkte de tidligere internat, som er stengt. Dette har gitt inspirasjon, og en kan gjenkjenne farger og materialer fra tidsepoken. Gummistøvler var et slags moteplagg på den tiden og går igjen i flere sammenhenger som en slags "logo" for stykket.

Det scenografiske grepet har vært å prøve og gi så mye spilleplass som mulig til skuespillerne da de er mange på scenen. "Vandrescenografier" har sine begrensninger som gjør at man må være fleksibel. De forteller at løsningen denne gang er en frontal frittstående vegg og løse elementer som kan flyttes rundt og dermed ha flere funksjoner. Inghild Karlsen sier at vi snakker om "nøysomhetens estetikk" hvor kun det man trenger for spillet er tilstede. Fargene er lyse og nøytrale. Det gir mulighet for variert lyssett.

I kostymene tas fargene inn. Hver skuespiller har sin grunnfarge. Da skuespillerne har flere roller, har det blitt lagt vekt på at kostymeskiiftene skal være så funksjonelle som mulig. I rekvisittene ligger det magiske. Her har vi prøvd å fokusere på det spesielle.

Inghild Karlsen og Bo Bisgaard sier det har vært fantastisk å få jobbe her oppe i Kautokeino. Fargeskiiftene denne høsten i naturen følger stykkets årstid. Det å få være med fra grunnen og skape alt er et privilegium som de gjerne takker ja til en gang til. De tror også at det er viktig at teatret skaper sin egen identitet som skiller seg ut fra de norske teatrene.

De er imponert over ensembles vilje og glede over å eksperimentere og improvisere.

I et område hvor man snakker flere språk i hverdagen og spiller i flere land på Nordkalotten, virker dagliglivet til tider mer internasjonalt enn i hovedstaden. Det har vært spennende å få arbeide i dette multikulturelle feltet på mange plan, og de skulle ønske at teatret i fremtiden også kunne ha muligheter til å turnere utenfor de samiske områdene og kanskje få videreutvikle den flerspråklige erfaringen.

Visuála čájehanvuohki: Inghild Karlsen ja Bo Bisgaard

Inghild Karlsen ja Bo Bisgaard leaba hábmen visuála hámi "Internáhtta" bihttái. Soai leaba lávde- ja bivttashábmejeaddjit, plakahtta-, prográmma- ja giehtačallosa layout. Soai leigga bargodeaivvadeames mannan gida. Dalle finaiga geahččame dološ internáhtiid. Dat attii inspirášuvnna, ja "Internáhtta" bihttas leatge ivnnit ja matriálat maid dan áigodagas geavahedje. Gummesáppát ledje dien áigge motegárvvut ja dat leat maid šaddan dán teáhterbihtá "logo:n".

Lávdehábmemis leaba soai geahččalan addit nu ollu saji go vejolaš neavttáriidda, go leat nu mánggas lávdde alde oktanas. Vádjolanlávdehábmemis eai leat nu ollu vejolašvuodát, ja dan dihte ferte jurddašit eará ládje. Soai muitaleaba ahte dán vuoru leaba ráhkadan seainni ja luovos elemeanttaid maid sáhta sirddašit ja dainna lágiin oaččut mánga funkšuvnna dain. Inghild Karlsen hupmá "dárkkilvuoda estetiikka" birra gos dušše dat dinggát leat maid ain dárbbáša bihttái. Ivnnit leaečuovgadat ja neutrála, dainna lagin sáhta geavahit mánggalágan čuovggaid.

Biktasiin leat iešguđetgelágan ivnnit. Juohke neavttáris lea iežas vuodđoivdni. Neavttariin leat juohkehaččas ollu rollat, de lea dehalaš ahte bivttasmolsun galga leat nu álki go vejolaš. Lávdedávviriin lea mágihkka. Dás letne geahččalan earenoamašvuoda.

Inghild Karlsen ja Bo Bisgaard mielas lea leamaš hástaleaddjiin bargat davvin. Čavčča ivdnemolsun čuovvu teáhterbihtá jáhkeáigodaga. Lea stuorra gudni beassat mielde dakkar barggus álggu rájes lohppi ja jus oažžuba fas vejolašvuoda, de soai eahpitkeahhta searvaba fas. Sutno mielas lea dehálaš ahte teáhteris lea iežas identitehta mii lea eará lágan norgga teáhteriin.

Sutno mielas lea soma oaidnit teáhtera bargiid eksperimenteren ja improviserenmovtta .

Dakkar guovllus gos olbmot hupmet mánga giela beaivválaččat ja čajehit teáhtera mángga riikas Davvikálohttas, orru beaivválaš eallin eambo riikkaidgaskasaš go oaivegávpogis. Lea leamaš gelddolaš bargat dakkar multikultuvrralaš suorggis, ja áiggi mielde galgašii Beáivváš Sámi Teáhter johtit olggobeal sámi guovlluid maidai, ja dainna lágin ovdidit mánggagielat gelbbolašvuoda.

Internatreising og Samisk nedbygging

Samenes 300-årige skolehistorie preges av fornorskning, en assimileringssprosess som skulle bidra til at det samiske folket føyet seg inn i det norske og slik ga slipp på sin egen kultur og sitt eget språk. Fornorskningen som politikk har vart i mange hundre år og fram til for noen tiår siden har den fortsatt vært offisiell politikk i Norge. Først i 1985 fikk man en tilføyelse i skoleloven som åpnet adgang til å undervise på samisk i andre fag enn samisk språk. Etter det har samiske barn fått undervisning på samisk i historie, matematikk, naturfag, musikk osv. Så sent som i 1992 kom Samelovens språkregler hvor samisk for første gang blir likestilt med norsk som offisielt språk i Norge.

I dag er den offisielle fornorskningspolitikken over, men diskursene om fornorskningss trusselen viser at temaet er høyst aktuelt. Ettervirkningene av det harde presset mot det samiske merkes. Mange samer sliter fortsatt med tapfølelse og sorg over det de mistet, skyldfølelse for at de ga etter, svikerstempel fra sine egne og ikke minst opplever mange en smerte fordi de ikke fikk de gode vilkår som alle barn skulle ha rett til i sin oppvekst. I dag er noen av disse internatbarna oldeforeldre, besteforeldre og foreldre til barn som går i skolen, en skole som er mer betydningsfull enn noensinne for livsmestring i det moderne samiske samfunnet. Hva betyr det at en stor del av det samiske folket bærer på en slik historie? Hvordan har vi i vårt velferdsamfunn behandlet denne delen av vår kollektive motgang? Er det noe å snakke om?

Enkeltpersoner kunne være samevennlige, slik som noen prester og skolefolk som forsto betydningen av morsmålet som hjertespråket. De bidro til at vi kan skille med et relativt gammelt skriftspråk i samisk. Men mange embetsmenn var nok heller "samefiendtlige", de mente vel selv at det "primitive og tilbakeliggende" samiske folket var tjent med å bli "siviliserte" nordmenn. Og slik presiserer Kirkedepartementet sitt syn på dette i et rundskriv 1883; "Selv om i en kreds flerheden av Børnene ikke forstår norsk, må læreren alltid lade sig det være magtpaaliggende, at det lappiske eller kvænske sprog ikke bruges i videre udstrækning end forholdene gjør uomgjængelig fornødent".

Fornorskningsgrepet ble strammere med språkinstruksene, den første kom i 1862, der fastslås det at norsk skal være undervisningsspråket. 1880- instruksen blir kalt fornorskningens Magna Charta, samisk ble tillatt bare hvis det var helt nødvendig som hjelpespråk på tross av at flertallet av barna ikke forsto norsk. Det kom sterke reaksjoner mot instruksene fra samisk hold, eksempelvis i

Sámiin lea 300-jági skuvlahistorjá, historjá man dáruiduhttin ivdne. Dát assimilerenproseassa galggai váikkuhit nu ahte sámít sudde dáža álbmogii ja hilgo iežaset giela ja kultuvrra. Dáruiduhttin lea bistán márga čuođi jagi ja gitta moadelogi jagi dassá lei dáruiduhttin ain almmolaš politihkka Norggas. Easkka 1985:s bođii skuvlaláhkii lasáhus mii rabai vejolašvuođa sámemánaide beassat oahppat buot fágaid sámegillii nugo historjjá, matematihka, luonddufága, musihka j.n.a. Vel maŋŋelis, 1992.s bohte Sámelága giellanjuolggadusat main sámegiella vuosttaš gearddi lea dássálagaid dárogielain ja almmolaš giella Norggas.

Dáruiduhttinpolitihkka ii leat šat vuommis, ii goitge almmolaččat, muhto diskurssat dáruiduhttima áitağa birra čájejit ahte lea ain guovdilis ášši sámi servodagain. Vuohittit ain dán garra vuolláideaddileami váikkuhusaid. Ollu sápmelaččat rahčēt ain dainna dovdduin ja morrašiin go leat massán nu ollu, sivalašvuođadovdduin go vuolláneđe, behtolašvuođa sivahallamiiguin iežaset olbmui ja muhtumiid čuvvoda bávččas, sin geat dovdet ahte eai ožžon daid buriid bajásšaddaneavttuid mat sidjiide livčče lean riecti ja vuoiggalaččat. Odne leat muhtimat dáin internáhtamánáin máttárváhnemat, ádját ja áhkut ja váhnemat daidda mánáide geat odne leat skuvllas, skuvllas mii eanet go gossige ovdal galgá bastit oahpahit mánáid birget modearna sámi servodagas. Maid mearkaša ahte stuorra oassi sámi álbmogis guoddá dákkár noadi? Ja man láhkai leat mii dán min čálgoservodagas dikšon dáid kollektiiva háviid ja bákčasiid? Leago dát ságastallanveara?

Eaŋkilolbmot sáhte leat «sámeustitlaččat», nugo muhtin báhpát ja skuvlaolbmot ledje, geat áddejedje eatnigiela árvvu váimmugiellan. Sii leat váikkuhan dasa ahte mi sáhttit čevllohallat go sámegiella čállingiella lea dan muttos boaris. Muhto eanaš ámmátolbmot ledje baicce «sámevašálaččat», sin mielas lei buorrin sámi álbmogii go primitiiva ja unnán ovdánan sámeálbmot sáhtii šáddat «siviliserejuvvon» dážan.

Girkodepartementta johtočállošis 1883:s lei čielga oaidnu: «Váikko ovttá birres lea nu ahte eanaš mánát eai ádde dárogiela, de ferte oahpaheaddji váruhit ahte sámi- ja kveanagiella ii geavahuvvo eará go dalle go lea áibbas dárbašlaš.» Dáruiduhttin čavgejuvvui garrasit giellainstrukssaid bokte. Vuosttaš bođii 1882:s, mas daddjo ahte dárogiella galgá leat oahpahusgiellan. 1880 instruksa gohččoduvo dáruiduhttima Magna Charta, sámegiela geavheapmi lei lobaláš dušše

Nesseby registrerer skoledirektøren: "Meget sterke Uttalelser mot at Norsk skal være Undervisningsproget i Præstegjældets skoler". Instruksene fungerte som tillegg til gjeldende skolelov og først i 1959 ble denne opphevet, da var det igjen lov å bruke samisk, men bare som hjelpespråk.

Skoleforholdene var elendige i de fattige samiske områdene, på et sted i Måsøy kommune heter det at befolkningen er lappisk, fattig og vankunnig, undervisningen måtte foregå bare på lappisk, hjemmene hadde ikke mat å sende med barna på skolen, og 50 prosent av elevene møtte ikke opp. Det var ikke hus å oppdrive og finneggammene på stedet kunne ikke avses til skoleformål. Dette var dårlige vilkår for det store kunnskapsløftet og løsningen på elendigheten var å få skoleverket til å etablere internater på statens regning.

De første internatene ble opprettet i begynnelsen av dette århundret og internatbyggingen fortsatte fram til slutten av 1960-årene. I Guovdageaidnu kom internatet i 1907, i Kárášjohka møtte tanken motstand i 1908, de ville ikke ha "en planteskole for norsk språk og kultur". Statsinternatet ble etablert i 1932. Det første internatet i det sørsamiske området i Norge ble bygd i 1968 i Snåsa. På finsk side har man internert samebarn fra 1946, da loven om obligatorisk skolegang kom, og helt fra 6-7 års alderen kunne barna være atskilt fra foreldrene hvert år i nesten 9 måneder. I Sverige hadde man nomadeskolereformen av 1913 som segregerte flyttsamebarna, en vandrende skole, men fra 1939 har man hatt internater, da Riksdagen vedtok etablering av skolebygg og internater for nomadebarn.

Johan Turi kunne allerede i 1910 forutsi hvordan internatlivet og skolen kunne kolonialisere samebarnas tenkning og bevissthet: "Femårsskolorna äro bra för fattiga lappar, da barnen äro i skolan under den tid, då de ännu inte äro så långt komna, att de arbeta för sin föda, och så är det så också, att de lära sig skriva och räkna, så att de inte överallt bli bedragna av handelsmän och bönder, som förr bedragit många med räkenskaper och starka drycker. Men skolan fördärvar ändå lappbarnen, de få nog en god lärdom, men de lära sig mycket onödigt också; och så är det, att de i mycket få bondenatur, då de lära sig bondeliv och lappliv lära de sig inte alls. Deras natur förändras också, lappnaturen tappas bort, och bondenaturen kommer istället."

Utbyggingen av internatene i de samiske områder effektiviserte fornorskings-bestrebelsene, med språkinstruksene i ryggen var det duket for en systematisk uttrydding av samisk språk og kultur i skolen.

dalle go lei áibbas bággu geavahit veahkkegiellan vaikko mánát eai ádden dárogiela. Garra vuosteháhku badjánii sámequovlluin, nugo Unjárggas gos skuvladirektora mearkkaša: «Garra cealkámušat dan vuostá ahte Dárogiella galgá geavahuvvot Oahpusgiellan Girkosuohkana skuvllain». Instruksas lei dat vuoibmi ahte ledje lasáhusat doaimbi skuvllalágaide ja dát lei vuommis gitta 1959 radjái, easka dalle fámuhttojuvvui.

Skuvlendilálašvuodát ledje viehka fuonit geafes sámi guovlluin, Muosát gielddas muhtin báikkis daddjo ahte álbmot leat sápmelaččat, geafit ja oahppatmeahtumat, oahppu fertii leat sámegillii, ruovttuin ii lean biebmuid maid mánát sáhte váldit mielde skuvlii ja 50 proseantta mánáin eai boahtán skuvlii. Ii gávdnon viessu ja sámegođiin ii lean sadji skuvlemii. Eavttut ledje fuonit dan stuorra diehtoloktemii ja čoavddus lei oaččuhit skuvlalágádusa ásahit internáhtaid stáhta rehkega ala.

Vuosttaš internáhtat ásahuvvojedje mannan čuohtte jagi álggogeahčin ja ásaheapmi jotkojuvvui gitta 1960-jagiid rádjai. Guovdageidnuin bođii 1907:s, Kárášjogas vuostálaste ásaheami 1908:s sii eai háldan dárogiela ja kultuvrra šaddadanskuvlla, stáhtainternáhta ásahuvvui easka 1932:s. Vuosttaš internáhta oarjelsámeguovllus ásahuvvui 1968:s, Snoasas. Suomabealde leat mánát biddjon internáhtii 1946 rájes go skuvla geatnegahttojuvvui. Mánát sirrejuvvojedje 6-7 jáhkásažžan juo váhnemiin eret ovcci mánnui jagis. Ruota bealde doaimmai 1913 rájes nomadeskuvlareformma mi guoskkai dušše bádjemánáide ja lei johtti skuvla. 1939:s bohte skuvlahuksehusat ja internáhtat go Riikkabeaivvit mearridedje ruhtadit dáid ásaheami nomademánáide.

Johan Turi máhtii juo 1910:s čilget man láchkai internáhtaeallin ja dároskuvla čuohtá sámemánáide, ahte sin jurddašeapmi kolonialiserejuvvo: «Viđa jagi skuvllat leat buorit geafes sámiide, go skuvllas lleat dan áigge go eai velá leat dan mađe ahte barget biepmuset ovdii. Ja leat datnai, ahte ohppet lohkat ja čállit ja rehkenastit, vai eai beasa beahtit juohke sajis gávpeolbmot ja láddelaččat, mat le at olu ovdal beahtán rehkegiiguin ja jugahemiin. Dat ohppet gal buori oahpa, muhto ohppet dat olu joavdelasaid. Ja dat ahte sis šadda olu láddelaš luondu, ja de sii šaddet buoremus oahppanáiggi eret sámiid siste, ja de ohppet beare láttieallima ja eai sámi- eallima oahpa ollenge. Ja luondu rievdá maid, sámiluondu láchpo ja láttiluondu šadda sadjai».

Internáhtaid huksen sámequovlluin nannii dáruduhttingamušaid ja giellainstrukssat dahke lobálažžan systemáhtalaččat jávkadit sámeigiela ja kultuvrra skuvllas.

- Scene 1: Sovke åpner stykket og presenterer oss for Reven.
- Scene 2: Jenta Gáisá våkner.
- Scene 3: Jentas og Revens første møte.
- Scene 4: Ráste reiser motvillig til internatet der jungelens lover råder.
- Scene 5: Internatbarna fornorskes ved hjelp av lover.
- Scene 6: Fuglemor merker Gáisás klær.
- Scene 7: Sovke lærer Gáisá å fly.
- Scene 8: Gáisá kommer til internatet og blir fratatt sine vinger.
- Scene 9: Gáisá går seg vill i det nye samfunnet. Hun blir stum.
- Scene 10: Internatguttene tester grensene på internatet.
- Scene 11: Nilke forsøker å bli akseptert av gjengen, men blir mobbet av Mávdnos.
- Scene 12: Gáisá besøker Ibbá på gamle hjemmet. Sovke er nærværende.
- Scene 13: Den nye læreren tilbyr Gáisá violintimer.
- Scene 14: Ráste får sin første venn Gáisá.

Pause

- Scene 15: Ráste og Gáisá møtes igjen etter flere år. Nå kan Gáisá snakke.
- Scene 16: Ráste får Gáisá til å våge å minnes fornedrelsen.
- Scene 17: Ráste bevisstgjør Gáisá om den samepolitiske situasjonen.
- Scene 18: Ráste og Gáisá deler opplevelsen av å tilhøre "de kasteløse". Gáisá erkjenner sine skader.
- Scene 19: Ráste konfronteres med sin arv i Sovkes avskjed og erkjenner sitt ansvar.
- Scene 20: Sovke hjelper Gáisá å gjennomleve sin indre reise til de dobbelbunnede innsjøene.
- Scene 21: Ráste tilbyr Gáisá muligheter.
- Scene 22: Fotfolket gjør opprør mot det de kaller for "sámeekstremismen".
- Scene 23: Beđar sjanser på Gáisá som blir sjekket opp av Mákke.
- Scene 24: Mávdnos forsøker å fange Gáisás oppmerksomhet.
- Scene 25: Forfatterne har tydeligvis sporet av og Mákke klargjør forutsetningene for behandlingen av temaet.
- Scene 26: Liste over internatene i Finnmark.
- Scene 27: De voksne internatbarna samler biter av Sovkes kunnskap for å kunne føre arven videre.

1. oasáš: Sovke álggaha bihtá ja mii oahpásnuvvat Riebaniin.
2. oasáš: Nieida Gáisá gullá
3. oasáš: Nieidda ja Riebana vuosttaš deaivvadeapmi.
4. oasáš: Ráste vuolgá vuostemielain internáhttii gos meahcciláhka doaibmá.
5. oasáš: Lágaid geažil dáruiduhttojuvvat internáhtamánát
6. oasáš: Lotteeadni gilkorasta Gáissá biktasiid
7. oasáš: Sovke oahpaha Gáisá girdit
8. oasáš: Gáisá joavdá internáhttii gos váldet su sojiid.
9. oasáš: Gáisá láhppo ođđa servvodagas ja šadda gielaeheapmin
10. oasáš: Internáhtabárehuožžat iskket internáhttarájiid
11. oasáš: Nilke vigga oažžut dohkkeheami joavkkus, muhto hárdđahallo Mávdnosii.
12. oasáš: Gáisá fináda lbbá luhtte boarrásiidsiidas. Sovke lea lahkosiin.
13. oasáš: Ođđa oahpaheaddji fállá Gáisái fijuvlaoahppodiimmuid.
14. oasáš: Gáisá šadda Ráste buoremus ustibiin.

Boddoš

15. oasáš: Ráste ja Gáisá deaivvadeaba fas máŋga jagi maŋjel. Gáisá máhtá dál hupmat.
16. oasáš: Ráste dagaha ahte Gáisá duostá muittašit badjelgeahččanvuoda.
17. oasáš: Gáisá oačču Rásttes sámpolitiikhkalašvuoda čilgejumi
18. oasáš: Ráste ja Gáisá vásiheaba ahte soai gullaba "vuolemus álbmotčeardagii". Gáisá miediha iežas goarádusaid.
19. oasáš: Gáisás lea iežas árbbi deaivideapmi Sovke earránaddamis ja boahtá boddii iežas ovddasvástádusa.
20. oasáš: Sovke veahkeha Gáissá guorahallat iežas siskkožamátki guovttegeardán jávrri botná
21. oasáš: Ráste fállá Gáisái vejolašvuodaid
22. oasáš: Dábálaš olbmot vuostildit iežaset gohčoduvvon "sámeekstremistaid".
23. oasáš: Beđar irggástalla Gáisái muhto son šadda baicca Mákkiin.
24. oasáš: Mávdnos geahččala oažžut beroštumi Gáissás.
25. oasáš: čálliguovttos leaba gusto spiehkastan ja Mákke gárvvista eavttuid fáttá meannudeapmái.
26. oasáš: Finmárkku internáhttiid listta
27. oasáš: Rávis internáhtamánát čogget osiid Sovkke máhtus viidaset doalvundihte árbbi

00586

Guovdageaidnu 10/10 Kar

Guovdageaidnu 12/10 Kar

Áltá 14/10 Alt

Leavdnja 15/10 Lak

Karášjohka 16/10 Kar

Gárasavvon 19/10 Kar

Giron 20/10 Kir

Váhčir 21/10 Gällivarre

Depotbiblioteket

04sd 00 586

Johkamohki 22/10 Jokkmokk

Skániin 24/10 Skånland

Deatnu 29/10 Tana

Vuonnabahta 30/10 Varangerbotn

Tromsa 4/11 Tromsø

Olmmaivággi 5/11 Manndalen

Oslo 10/11 Oslo

Oslo 11/11 Oslo